

**MORA
KOMMUN**

Kultur-, idrotts- och fritidspolitiskt program 2026-2029

Innehåll

Inledning	3
1. Utgångspunkter för programmet	4
2. Kommunens ansvar och roller	5
2.1 Samverkan och samarbeten	7
2.2 Föreningsliv och civilsamhälle	7
2.3 Kreativa, kulturella, idrottsliga branscher.....	7
3. Ledord som genomsyrar programmet.....	9
Hållbarhet	9
Livskvalitet	9
Tillgänglighet	9
Demokrati.....	9
4. Kulturens och idrottens egenvärde.....	10
5. Aktiv hela livet	11
6. Fokusområden med mål för programperioden	12
6.1 Barns och ungas tillgång till meningsfull fritid.....	13
Mora kommuns mål.....	14
6.2 Lokalt kulturarv och kulturmiljöer som resurs för utveckling	15
Mora kommuns mål.....	15
6.3 Stärkt kulturutbud och fler evenemang	16
Mora kommuns mål.....	16
6.4 Tillgång till natur- och friluftsliv.....	17
Mora kommuns mål.....	17
6.5 Utveckling av kommunala anläggningar, arenor och scener	18
Mora kommuns mål.....	18

Beslutsinstans: Kommunfullmäktige

Fastställd datum: 2025-12-15

Dokumentansvarig: Kultur- och fritidsförvaltningen

Diarienummer: 2025/677 8.0.9

Inledning

Mora kommun beslutade 2021 om ett kultur-, idrotts- och fritidspolitiskt program att gälla 2022–2025. Under 2025 har programmet reviderats. Detta reviderade program gäller för perioden 2026–2029. Det kultur-, idrotts- och fritidspolitiska programmet uttrycker värdegrund och önskvärd utveckling av verksamheterna inom Mora kommun och fastslår en politisk viljeinriktning. De politiska prioriteringarna är uttryckta i programmets fokusområden.

Kulturen, idrotten och fritiden är viktiga och grundläggande delar i vårt samhälle. Det är svårt att tänka sig vårt samhälle utan kultur, idrott och fritid. De är också samhällsfält som i större eller mindre grad påverkar många andra verksamheter och samhällsstrukturer. Denna breda syn ligger till grund för Mora kommuns politiska program för kultur, idrott och fritid. Programmet är kommunövergripande och är beslutat av Mora kommunfullmäktige.

Kulturens, idrottens och fritidens betydelse i människors liv går inte att överskattas. För både den egna upplevelsen – förståelsen av livet och omvärlden, glädjen och för känsla av tillhörighet och sammanhang – men också för den fysiska och psykiska hälsan. En meningsfull fritid kan verka som ett skydd för att klara av utmaningar i livet. Kultur- och fritidsverksamheter har också en stor roll bland annat inom det förebyggande arbetet för att motverka psykisk ohälsa, utanförskap, kriminalitet, ofrivillig ensamhet med mera.

Mora kommun har en rik flora av föreningar, folkbildningsorganisationer och andra aktörer med huvudmän som kommunen, Region Dalarna, staten och näringslivet. Dessa skapar tillsammans förutsättningar för ökad kompetens, mångfald och variation. Att verka för utveckling av samarbeten mellan olika verksamheter och aktörer ses som en viktig framgångsfaktor i detta program.

Mora kommuns kultur- och fritidsliv består förutom den rika floran av föreningsliv, folkbildning och aktiva också av storheter som gör Mora känt långt utanför landets gränser. Här nämns med självklarhet Anders Zorn – Zornmuseet, Zornsamlingarna och makarna Zorns hem Zorngården och Vasaloppet – världens största längdskidlopp för motionärer och elitåkare som 2022 firade 100-årsjubileum. Nämnas ska också att det i Mora finns ett kulturarv, i form av timmerhus och fäbodrar, som är världsunikt på grund av både det stora antalet bevarade timmerhus och deras höga ålder.

Det är en viktig kultur- och fritidspolitisk uppgift att verka för att alla människor – oavsett ålder, kön, funktionsvariation, var man bor, vilken bakgrund man har och övriga livsbetingelser – har möjlighet att ta del av kultur, idrott och fritid utifrån sina förutsättningar. Därför är ledorden livskvalitet, hållbarhet, tillgänglighet samt demokrati vägledande i programmet. Programmet ska bidra till att Mora kommun uppfyller Målbild 2030: Hållbara Mora – Stärkt social, ekonomisk och miljömässig hållbarhet. Under rubriken Aktiv hela livet formuleras hur vi kan bidra till ett samhälle där människor ges möjlighet att leva meningsfullt, aktivt och hållbart under alla skeden i livet.

För att nå målen på vägen mot Målbild 2030 behöver vi arbeta innovativt i samverkan och hitta nya arbetssätt samt stimulera fler finansieringsmodeller inom både kulturen, idrotten och fritiden.

1. Utgångspunkter för programmet

En av Mora kommuns grundläggande värderingar är att värna konstens och kulturens betydelse för demokrati och yttrandefrihet vilket belyses särskilt i avsnittet Kulturens och idrottens egenvärde.

Det kultur-, idrotts- och fritidspolitiska programmet (KIF-programmet) utgår från Mora kommuns strategiska plan samt ska bidra till att Mora kommun uppfyller Målbild 2030: Hållbara Mora – Stärkt social, ekonomisk och miljömässig hållbarhet.

Med den nya socialtjänstlagen följer ökat fokus på breddsamverkan för att i högre grad nå olika prioriterade målgrupper med förebyggande insatser.

Utöver kommunens målbild och styrdokument finns även exempel på regionala, nationella och globala mål- och styrdokument som har bäring för KIF-programmet:

- Dalastrategin – Dalarna 2030 och Dalarnas regionala kultur- och bildningsplan
- Nationella kulturpolitiska, idrottspolitiska och fritidspolitiska mål
- Riksidrottsförbundets intressepolitiska program och Idrottsrörelsens värdegrund
- Agenda 2030: FN:s 17 globala utvecklingsmål är för Moras del omsatta och lokalt anpassade i Strategi Hållbara Mora
- Region Dalarnas strategidokument: Dalarna – Sveriges bästa ungdomsregion
- FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Det kultur-, idrotts- och fritidspolitiska programmet uttrycker värdegrund och önskvärd utveckling av verksamheten inom Mora kommun för kultur-, idrotts- och fritidslivet i stort samt inom för programperioden identifierade fokusområden och fastslår en politisk viljeinriktning. Programmet är vägledande för alla kommunens nämnder i frågor om prioriteringar och framtagande av strategier och handlingsplaner.

Ett politiskt program bör uppdateras vart fjärde år.

2. Kommunens ansvar och roller

Kommunerna har ett viktigt ansvar för att erbjuda invånarna möjligheter till kultur, idrott och fritid. En del av detta ansvar är reglerat i lag, medan andra delar ryms inom den kommunala självstyrelsen. Genom exempelvis bibliotekslagen, plan- och bygglagen, socialtjänstlagen och skollagen har kommunen skyldigheter att främja tillgången till kultur, trygga uppväxtvillkor samt erbjuda fritidsverksamhet, särskilt för barn och unga. Sedan 2020 är FN:s barnkonvention svensk lag, vilket stärker barns rätt till kultur, lek och fritid samt rätten att få sin röst hörd i frågor som rör dem.

Nedan följer en beskrivning av lagstadgade ansvarsområden där det kultur-, idrotts- och fritidspolitiska programmet ska vara vägledande:

Bibliotek

Folkbibliotek ska enligt svensk lag finnas i alla kommuner, vara tillgängliga för alla och anpassade till användarnas behov. De ska särskilt främja läsning och tillgång till litteratur på olika språk, och ägna särskild uppmärksamhet åt barn och ungdomar för att främja deras språkutveckling och stimulera till läsning. Biblioteksverksamhet ska finnas tillgänglig för alla. Därtill ska skolbiblioteksverksamhet finnas på alla skolor liksom en skolbiblioteksplan. Folkbiblioteken ska också verka för att öka kunskapen om hur informationsteknik kan användas för bland annat kunskapsinhämtning och lärande.

Moras folkbiblioteksverksamhet följer den av kultur- och fritidsnämnden antagna biblioteksplanen och är en del i det regionala bibliotekssamarbetet Dalabiblioteken. Utöver fysiska och digitala böcker erbjuder folkbiblioteket ett stort antal andra medier och tjänster, och har en bred programverksamhet. Under folkbiblioteket ligger även tre biblioteksfilialer i omkringliggande kommundelar, som alla har utrustats med den tekniska lösningen för ökad tillgänglighet ”meröppet”.

Kulturmiljövård

Kommunen ansvarar för att identifiera, bevara och synliggöra kulturmiljövärden i samhällsplaneringen. Ett viktigt ansvar för kommunen är att tillvarata den lokala kulturmiljövårdens intressen, främst inom plan- och bygglovshantering och att tillgodose riksintressen i översiktsplaner. Detta regleras i plan- och bygglagen, miljöbalken samt kulturmiljölagen.

För att ta hand om våra kulturmiljöer behöver vi ha kunskap om dess värden. Ett kulturmiljöunderlag som identifierar, beskriver och värderar kulturhistoriska miljöer och bebyggelse i Mora är under framtagande och kommer att vara färdigt 2026. Underlaget ska fungera som stöd i kommunens arbete med plan- och bygglovshantering och översiktsplaner men också vara ett informations- och inspirationsmaterial för invånare, fastighetsägare och besökare.

Planarbete och bygglov

Kommunen ska i översikts- och detaljplanering enligt plan- och bygglagen ta hänsyn till kulturmiljöer, tillgänglighet och behov av fritids- och idrottsanläggningar. Den kommunala fysiska samhällsplaneringen, som inkluderar arenor för kultur, idrott och fritid, påverkar människor känsla av trygghet och förutsättningar för människor att vara verksamma och aktiva. Kommunen har en viktig roll i att vårda och skydda natur- och kulturmiljöer för kommande generationer. I plan- och bygglagen betonas vikten av att främja estetiskt

tilltalande utformning av bebyggelse, grönområden och infrastruktur. Vid bygglov ska varsamhetskrav beaktas för att skydda kulturhistoriska värden.

Tillgång till natur- och friluftsområden

Kommunen ska enligt miljöbalken och plan- och bygglagen verka för god tillgång till grönområden och natur för rekreation och friluftsliv. Mora kommun som ägare av mark och fastigheter ansvarar för att underhålla vissa vandringsleder och friluftsområden.

Mora kommuns grönstrukturplan anger mål och riktlinjer för hur kommunens gröna värden ska tillvaratas och utvecklas. Grönstrukturplanen ska användas som ett underlag för planering och vara stöd i det vardagliga arbetet med skötsel av olika gröna områden.

Utöver lagstadgade uppdrag har kommunen stor frihet att utforma och driva kultur- och fritidsverksamhet i enlighet med lokala resurser, behov och ambitioner. Det innebär att kommunen ansvarar för att skapa jämlika förutsättningar för ett rikt och meningsfullt kulturliv och fritidsutbud för alla invånare. Mora kommun driver utifrån detta bland annat kultur- och fritidsverksamheter som kulturskola, kulturhus, bygdearkiv, ungdomsgård, simhall, fritidsbank samt föreningsservice. Nedan följer en beskrivning av några av Mora kommun prioriterade områden:

Kultur i skolan

I Mora kommun ska alla barn och unga få ta del av kultur i olika former samt ges möjlighet till eget skapande. Som grund för detta har för- och grundskolenämnden och kultur- och fritidsnämnden antagit en gemensam kulturpedagogisk plan. Kulturpedagogiska planen är en vägledning för personal och politiker i det nämndöverskridande samarbetet, för att utveckla kultur och estetiska lärprocesser inom ramen för skolans läroplaner. Syftet är att alla barn och unga ska få ta del av professionell kultur i olika former samt ges möjlighet till eget skapande med utbildade estiska ämneslärare. Det möjliggörs genom samarbeten inom skolan och kultur och fritid liksom de regionala kulturinstitutionerna och med olika stöd från Statens kulturråd.

Lokaler och anläggningar

Mora kommun tar ansvar för att tillhandahålla och förvalta kultur-, idrotts- och fritidsanläggningar utifrån lokala behov. Kommunen ansvarar för att det finns strukturer och rutiner för hyresavtal och lättillgängliga bokningar av arenor/lokaler. Detta ansvar bygger på kommunens frivilliga uppgifter inom ramen för det kommunala självstyret enligt kommunallagen.

Stöd till ideella föreningar

Mora kommun ger, med stöd av kommunallagen och inom ramen för det kommunala självstyret, olika former av stöd till ideella föreningar. Kommunens stöd till föreningslivet syftar till att stimulera ett brett utbud av kultur- och fritidsaktiviteter och därigenom befrämja yttrandefrihet och demokrati. Mora kommuns olika stöd till föreningslivet prioriterar fritidsaktiviteter för barn och unga. Stödet kan ges i form av upplåtande av lokaler, lokalhyressubventioner samt ekonomiska bidrag. Genom utformningen ställer Mora kommun olika krav på föreningarnas ideella inriktning och verksamhetens kvalitet. Kulturstödet är ett viktigt verktyg för att understödja bevarandet och användandet av kulturmiljöer och kulturarv och ett brett kulturutbud.

Riksidrottsgymnasium (RIG)

Via Mora gymnasium ger Mora kommun idag möjligheter för unga som vill satsa på dubbla karriärer inom specialidrott och gymnasieutbildning. Skolmiljön och idrottsmiljön är av största vikt för att nå målen mot nationell och internationell elit för idrottseleverna, som redan idag bidrar med flera mästerskapsmedaljer. Idrottsmiljön består bland annat av välkvalificerade specialidrottslärare och de anläggningar som kommunen har att erbjuda. Utveckling av anläggningar och arenor för idrott är viktiga frågor för att behålla och nå de höga idrottsliga resultat som kommunens atleter når idag.

2.1 Samverkan och samarbeten

Ansvar för kultur, idrott och fritid delas av många, och kommunens roll är ofta att främja samarbete och bygga långsiktiga strukturer där olika aktörer ges möjlighet att bidra. Mora kommun vill vara en möjliggörare som skapar förutsättningar för ett levande kultur-, idrotts- och fritidsliv. Genom att främja samverkan – mellan förvaltningar, över kommungränser, med föreningsliv och folkbildningen, näringsliv och civilsamhället – får fler möjlighet att engagera sig, delta och bidra till Moras utveckling.

Mora kommun vill bidra till att överbrygga gränser mellan aktörer från olika delar av kultur-, idrotts- och fritidsfältet så att nya möten, uttryck och idéer kan uppstå.

2.2 Föreningsliv och civilsamhälle

Föreningslivet är på många sätt en grundpelare för kultur- och fritidsverksamheterna. Det föreningsdrivna arbetet med dess mångfald är också grunden för yttrandefrihet och demokrati. Sverige har en lång tradition av att fördela olika kommunala, regionala och nationella föreningsstöd. Genom samverkan, dialog och stöd skapas förutsättningar för föreningar att verka för en sund, jämställd och jämlik idrott.

Dialog och samverkan är nyckelord och i kommunens regler för föreningsstöd ingår därför en dialogmodell för årsbidrag som grundas på en överenskommelse mellan kommunen och föreningen. Föreningslivet och framför allt den organiserade barn- och ungdomsverksamheten samt elitidrott och kulturverksamheter är beroende av tillgång till välutrustade anläggningar och arenor. Utveckling av kommunala anläggningar, arenor och scener har därför ett eget fokusområde i KIF-programmet.

2.3 Kreativa, kulturella, idrottsliga branscher

De kreativa, kulturella och idrottsliga branscherna utgör en växande del av svensk ekonomi och innovationskraft, vilket lyfts fram i flera statliga och regionala strategier. Kommunerna har ett ansvar och en roll i att skapa goda förutsättningar för kreativa, kulturella och idrottsliga branscher att verka och utvecklas på orten. Bra förutsättningar för dessa branscher bidrar till en välmående besöksnäring och underlättar för människor att bo och verka i Mora kommun.

Mora kommun arbetar för att skapa möjligheter genom att tillhandahålla ändamålsenliga lokaler och arenor för kultur och fritid, möjliggöra möten och samverkan via forum som idrottsfrukost, kulturfrukost och företagardfrukost, integrera kultur och idrott i övergripande strategier och planer samt att möjliggöra för evenemang och aktiviteter genom bland annat föreningsstöd och samarrangemang.

I enlighet med "Överenskommelse mellan Mora kommun och Region Dalarna för åren 2023-2026" ska Mora kommun tillsammans med Region Dalarna sträva efter att Dalarna ska vara en plats där professionella kulturutövare kan bo och verka. Detta görs bland annat genom kultursamverkan, Mora kommuns konstpolicy och riktlinjer för offentlig konst samt beaktandet av riksförbundens rekommendationer för kulturskapares arvodes- och ersättningsnivåer.

3. Ledord som genomsyrar programmet

Hållbarhet

Att planera och arbeta hållbart har tydligt pekats ut som ett prioriterat område både globalt, nationellt och lokalt med Agenda 2030 och Strategi Hållbara Mora. ”En hållbar utveckling är en utveckling som tillfredsställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov” (Brundtlandrapporten, 1987). Inom kultur, idrott och fritid innebär hållbarhet att värna om social sammanhållning, miljö och klimat samt ekonomiskt ansvarstagande i allt från evenemangsplanering till anläggningsdrift.

Livskvalitet

Med livskvalitet menar vi att stärka den psykiska, sociala och fysiska hälsan för alla kommunmedborgare och låta detta genomsyra alla områden inom kultur-, idrotts- och fritidslivet. Ett rikt kultur-, idrotts- och fritidsutbud är en viktig förutsättning för en god folkhälsa. Bättre folkhälsa ger förutsättningar för ökad livskvalitet och ett hållbart åldrande med större möjlighet till integritet och egenbestämmande. Det övergripande folkhälsomålet som är antaget av riksdagen är att skapa samhälleliga förutsättningar för en god och jämlik hälsa i hela befolkningen och sluta de påverkbara hälsoklyftorna inom en generation.

Tillgänglighet

Tillgänglighet handlar om att utforma kultur-, idrotts- och fritidslivet i Mora kommun så att så många som möjligt kan utöva och ta del av det, utifrån olika förutsättningar och behov. Tillgänglighet handlar om såväl fysisk som kulturell och social tillgänglighet och inkludering. Mora kommun vill att alla ska känna sig välkomna och trygga i kommunens kultur- och fritidsverksamheter.

Demokrati

Kultur, idrott och fritid är arenor för yttrandefrihet och demokrati. Att människor kan mötas och aktivt delta i föreningsliv och kultur är en grundlagsskyddad demokratisk rättighet i Sverige. Det stimulerar till fritt och kritiskt tänkande och skapar engagemang som stärker den demokratiska utvecklingen.

4. Kulturens och idrottens egenvärde

Ordet kultur kommer från latinets *cultura*, som betyder ungefär ”bearbetning”, ”odling”, ”bildning”. Begreppet avser, i vid bemärkelse, all mänsklig aktivitet. För att definiera kulturens egenvärde utgår vi från en beskrivning av kulturbegreppet hämtad ur underlagsrapport 1 till Framtidskommissionen 2012:

Kulturbegreppet är mångtydigt. Det används för att beskriva normer och värderingar som präglar ett samhälle men det används också som samlingsnamn för konstens olika uttryck, vilket traditionellt omfattar bland annat teater, dans, bildkonst, litteratur, musik och film. Viktigast är dock att kulturen förmedlar något om det mänskliga.

Värderingen av Kulturens egenvärde är grundläggande för det kultur-, idrotts- och fritidspolitiska programmet. Begreppet betonar vikten av kulturens och konstens egenvärde och oberoende. Kulturen är viktig för människors behov att förstå sig själva och varandra – den ger perspektiv och insikter. Kulturens egenvärde mäts inte i samhällsnytta utan utgör konsten i sig, den konstnärliga processen, hantverket och den personliga upplevelsen. Upplevelser inom exempelvis konst, musik, litteratur och natur har särskilda möjligheter att stärka förmågan att relatera till en komplex tillvaro, som inte alltid är enkel att förstå, och bidrar på så vis till en individuell existentiell hållbarhet. Även om konst och kultur genererar mervärden i samhället är utgångspunkten i de nationella kulturpolitiska målen kulturen som en fri och obunden kraft. Att slå vakt om konstens frihet och kulturskaparnas självständighet ses därför som en förutsättning för kulturens utveckling.

Vårt demokratiska system förutsätter ett delat ansvar mellan politik och tjänsteorganisation där politiken beslutar om mål för verksamheten och tjänsteorganisationen skapar verksamhet utifrån målen. I ett öppet demokratiskt samhälle med yttrandefrihet är det en grundprincip att det råder konstnärlig frihet. Samarbeten med anlitade konstnärer utgår från kommunens beslutade styrdokument; Konstpolicy och Riktlinje för offentlig konst, Kulturpedagogisk plan samt Riktlinje för utställningar och Mora kommuns konstsamling.

Svensk idrott är en viktig och positiv kraft i samhället. Med 3.2 miljoner medlemmar i 20 000 ideella föreningar och med 650 000 ledare, bidrar idrottsrörelsen till betydande mervärden i samhället. Exempel på detta är delaktighet och demokrati, folkhälsa och förbättrad livskvalitet med hållbart liv, integration och goda skolresultat. Tävlingsidrotten står för viktiga värden för Mora kommun. Exempel på detta är goda tävlingsresultat och prestationer inom idrotten. Motions- och breddidrott för vuxna, barn och ungdomar utgör grunden för en god folkhälsa med livslångt aktivt och rörligt liv med en mångfald av kultur, friluftsliv och idrott.

Idrottens egenvärde utgör en grund för idrottens mervärde. Egenvärdet ligger i upplevelsen av rörelser och aktivitet, av gemenskap och delaktighet, av sinnesstämningar och känslor. Att ha kul och känna glädje. Dessa upplevelser förekommer såväl inom breddidrott som inom elit och tävlingsidrott men även för åskådare och supportrar. Kombinationen av idrottens egenvärde och stor samhällsnytta gör att föreningsidrotten erhåller stöd från samhället såväl på nationell som lokal nivå. Mats Trondman, professor i kultursociologi vid Linnéuniversitetet uttrycker: "Det är bara om idrottens egenvärde sätts i centrum och uppfylls som idrotten även kan bli till medel för andra mål".

5. Aktiv hela livet

Aktiv hela livet utgår från ett livscykelperspektiv och är en bärande idé för det kultur-, idrotts- och fritidspolitiska programmet. Strategidokumentet Hållbara Moras Målbild 2030 beskriver Mora som en plats med goda förutsättningar för att leva, bo och verka genom hela livet. Rätt förutsättningar och en positiv utveckling tidigt i livet skapar motivation för individen att fortsätta vara aktiv under hela sitt liv.

Idrottande och kultur- och fritidsupplevelser är en positiv motkraft till psykisk ohälsa, passivitet och stillasittande. Enligt Folkhälsomyndigheten bidrar regelbunden fysisk aktivitet till bättre sömn, minskad nedstämdhet och ökat välmående hos både barn och vuxna. Kulturaktiviteter som musik, dans och konst har visat sig främja kognitiv förmåga, social inkludering och psykiskt välbefinnande. Oavsett om det handlar om återhämtning, motion, rekreation eller estetiska upplevelser, bidrar dessa aktiviteter till såväl fysisk som psykisk hälsa.

För barn och unga utgör fritiden och skolan grundläggande arenor för lek, lärande, social utveckling och hälsa. Unga som har tillgång till meningsfull fritid utvecklar bättre självkänsla, får starkare skydd mot psykisk ohälsa och löper mindre risk att hamna i kriminalitet (MUCF, 2023). Enligt den nya socialtjänstlagen (2025:400) ska kommunerna aktivt planera tidiga och förebyggande insatser, särskilt för barn och unga, och samverka med skolor och kultur- och fritidssektorn för att motverka brottslighet och främja hälsa. Barns och ungas rätt till en meningsfull fritid är beskrivet i ett eget fokusområde.

För personer med olika funktionsvariationer och inom Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) utgör kultur och fritid viktiga inslag för delaktighet och livskvalitet. Fysisk och kulturell aktivitet för alla innebär att det måste finnas möjligheter för flertalet människor i alla åldrar att ta del av utbud och vara delaktiga både genom ett brett utbud och genom tillgängliggörande av olika verksamheter för alla med funktionsvariationer.

Vi vet att vi blir allt äldre och behovet att vara fysiskt aktiv hela livet blir allt viktigare. För äldre människor är motion och rörelse inte bara en källa till fysisk och mental hälsa utan också en nödvändighet för att leva ett självständigt vardagsliv. Risken att drabbas av ofrivillig ensamhet ökar också med stigande ålder, därför är tidiga och förebyggande insatser även här viktigt, för att motverka ofrivillig ensamhet och främja den fysiska och mentala hälsan. I Hållbara Mora är ett insatsområde att bidra till mötesplatser för att främja gemenskap hos äldre.

Den ideella sektorn, folkbildningen och studieförbunden har stor betydelse för folkhälsa och livskvalitet. Ideellt engagemang och föreningsliv erbjuder meningsfulla sammanhang som kan följa individen genom hela livet, från ungdom till vuxen och äldre. Att människor kan förenas och arbeta i egna organisationer för sina värden eller intressen är en viktig demokratisk och samhällsutvecklande funktion. Det är ofta tack vare det ideella föreningslivet eller enskilda personers idéer och initiativ som stora delar av kultur- och fritidsutbudet blomstrar.

Platser och plattformar där människor kan mötas, utveckla sina kulturella och idrottsliga intressen, dela upplevelser, lära och engagera sig är viktiga mötesplatser i samhället. Genom att inkludera kultur, idrott och fritid i det strategiska samhällsbyggandet – från bostadsplanering till digital infrastruktur – kan Mora kommun skapa levande och inkluderande platser där människor vill bo, verka, mötas och vara aktiva hela livet.

6. Fokusområden med mål för programperioden

Fokusområdena i Mora kommuns kultur-, idrotts- och fritidspolitiska program för perioden 2026–2029 har valts utifrån aktuella samhällsutmaningar, utvecklingsmöjligheter och politiska viljeinriktningar. Urvalet bygger på en samlad analys av genomförande, effekter och måluppfyllelse från föregående programperiod samt identifierade behov i kommunen.

Inför den nya programperioden har Mora kommun valt att tydligare koppla fokusområden till politiskt prioriterad utveckling. Varje fokusområde utgör en strategisk inriktning kopplat till långsiktiga ambitioner, men målen är formulerade så att de i hög grad ska kunna omsättas i praktisk handling under programperioden.

6.1 Barns och ungas tillgång till meningsfull fritid

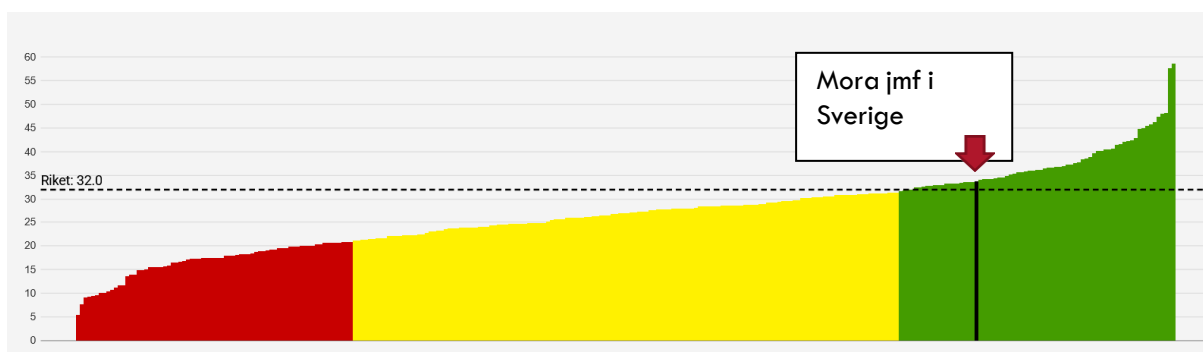
Fritiden är en viktig del av livet, i synnerhet för barn och unga. På fritiden skapas en identitet och gemenskap med andra, den ger möjlighet att träffa nya kompisar och vara en del av ett sammanhang. Aktuell forskning och ett flertal nationella rapporter från bland annat Folkhälsomyndigheten, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) och Socialstyrelsen visar tydligt att en viktig friskfaktor för den psykiska hälsan är att vara en del av ett sammanhang. God tillgång till en meningsfull fritid minskar risken för att hamna i kriminalitet och förebygger psykisk ohälsa.

Enligt Barnkonventionen har alla barn rätt till en meningsfull fritid och ska ges möjligheter att delta i ett brett utbud av aktiviteter. Barns och ungas möjlighet till en meningsfull fritid stärks av tillgången till en mångfald av olika fritidsaktiviteter – från strukturerade föreningsaktiviteter till öppna fritidsverksamheter och enstaka tillfällen till aktiviteter där man bara kan vara, själv eller tillsammans med andra.

Kommunens ansvar för barns och ungas fritid handlar om att erbjuda ett varierat utbud med olika möjligheter för olika åldrar och intresseinriktningar. Ansvaret handlar också om att bevaka tillgängligheten och inkluderingen så att ingen hamnar utanför en meningsfull och stimulerande fritid. Alla barn har olika förutsättningar där faktorer som ekonomi, hälsa, kön, funktionsvariation, etnicitet, geografi och föräldraengagemang påverkar möjligheterna. Aktivt arbete för att motverka hinder och strukturer som begränsar barns och ungas möjligheter att bland annat delta i kultur-, idrotts- och fritidslivet är en viktig och angelägen fråga för hela Mora kommun.

Vanliga hinder för barn och unga att ta del av fritidsaktiviteter är enligt olika ungdomsenkäter brist på tid, transporter och känslan av att inte vara välkommen. Forskning visar att bland annat unga med funktionsvariationer, tjejer med utländsk bakgrund och unga hbtqi-personer i högre utsträckning upplever hinder för att ta del av olika fritidsaktiviteter. Unga med funktionsvariationer är i lägre grad nöjda med sin fritid, särskilt unga tjejer med funktionsvariationer (MUCF 2023, 2025; Folkhälsomyndigheten 2024). Socioekonomisk bakgrund påverkar barns idrottande och deltagande i kulturskola, och barn från utsatta områden syns oftare på fritidsgårdar och bibliotek (Rädda barnen, 2024).

Moras barn och unga tillhör landets mest aktiva inom idrottsföreningar.

Deltagartillfällen i idrottsföreningar antal/invånare 7–20 år (2023) = 33.7. (KKIK, Kolada)

I Lokal uppföljning av ungdomspolitiken 2024 (Lupp) framkommer att de flesta unga i Mora kommun är nöjda med sin fritid, och andelen föreningsaktiva är högre än snittet i regionen. Samtidigt uppger nästan hälften av gymnasieeleverna och 30 % på högstadiet att det finns ganska eller väldigt lite att göra på fritiden. Runt 40% tycker att det saknas fritidsaktiviteter och tjejer är mindre nöjda och saknar aktiviteter i högre grad än killar.

Moras barn och unga tillhör landets mest aktiva inom idrottsföreningar enligt statistik från Statistiska Centralbyrån, men verkar följa den nationella trenden med ökat stillasittande. Jämfört med tidigare mätningar minskar antalet föreningsaktiva barn och unga även i Mora. I Lupp 2024 ses främst hos tjejer en ökning över tid av tv-spelande, onlinespel eller dataspel. Enligt MUCF:s rapport *Platsens betydelse* från 2024 är långa avstånd och bristande kollektivtrafik ett stort hinder för unga på landsbygden. Jämfört med regionsnittet i Dalarna uppger fler unga i Mora att kollektivtrafiken inte möter deras behov av att ta sig till och från fritidsaktiviteter.

Vad som är en meningsfull fritid ser olika ut för varje individ. Det är därför viktigt att utgå ifrån mångfalden i barns och ungas livsvillkor och lyssna till deras egna erfarenheter. Lokal kunskap, forskning samt barns och ungas egna erfarenheter och åsikter ska vara grunden i Mora kommuns arbete för att skapa en tillgänglig, inkluderande och meningsfull fritid för alla.

Mora kommuns mål

- Alla barn och unga i Mora ska ha likvärdig tillgång till en meningsfull fritid utifrån sina förutsättningar.
- I Mora kommun ska barn och unga vara en prioriterad målgrupp för kommunens satsningar inom kultur, idrott och fritid.
- Barn och unga ska ha möjlighet att vara delaktiga och kunna påverka planering och utveckling av kultur- och fritidsverksamheter. Deras erfarenheter och åsikter ska vara en självklar del i arbetet.
- Mora kommun ska ha god kunskap om forskning, statistik och lokala förutsättningar som rör barns och ungas fritid.

6.2 Lokalt kulturarv och kulturmiljöer som resurs för utveckling

Kulturarv och kulturmiljöer är lämningar, föremål, miljöer, traditioner och berättelser vi ärvt från tidigare generationer. De är alla uttryck för mänsklig påverkan genom tiderna som berättar historien om vilka vi är idag. Kulturarvet är en källa till kunskap och delaktighet i samhället och bidrar till en hållbar samhällsutveckling. Genom kulturarvet och våra kulturmiljöer kan vi förstå både historien och samtiden, skapa sammanhang där människor kan mötas och väcka engagemang.

Kulturarv formas ständigt genom mänsklig påverkan, geografisk rörlighet och kulturellt utbyte. Det som betraktas som traditionellt eller lokalt har ofta vuxit fram ur impulser från andra tider och platser. Unesco understryker i sin *Konvention om det immateriella kulturarvet* från 2003 (artikel 2.1) att kulturarvet inte är statiskt, utan ständigt omformas i relation till miljö, historia och samhällsförändringar. Att värna kulturarvet innebär därför inte enbart att bevara det förflutna, utan också att möjliggöra fortsatt användning, tolkning och utveckling i ett öppet och inkluderande samhälle.

Mora som ort har en stark identitet, både lokalt och i omvärlden. Det unika lokala kulturarvet och Moras kulturmiljöer spelar en avgörande roll i det och skapar ett platsvarumärke som når långt utanför Moras gränser. Som exempel kan nämnas historiska lämningar från vikingatiden, timmerhuskulturen och fäbodlivet, dalahantverk som dalahästen, hårkullor och korgmakare, folkmusiken och dansen, Zorn, Vasaloppet och Moras industrihistoria.

Att se Moras kulturarv och kulturmiljöer som resurs för utveckling handlar om att använda dem som aktiva tillgångar som skapar värden. De spelar då en viktig roll för besöksnäring, samhällsplanering och stadsutveckling, ortens attraktivitet, inflyttning och kompetensförsörjning. Kulturmiljöer och levande traditioner blir också viktiga mötesplatser för lärande och rekreation. Genom att utveckla dess sociala, ekonomiska och kulturella värden ges bättre förutsättningar för en hållbar utveckling i hela Mora kommun.

Genom sitt breda ansvar för att bevara, utveckla och förmedla det lokala kulturarvet bidrar Mora kommun till att göra kulturarvet och kulturmiljöer tillgängliga för alla, så att fler kan möta och ta del av dem. I samverkan med föreningar, regionala museer och institutioner, länsstyrelsen, hembygdsrörelsen, skolor och engagerade invånare kan Mora kommun vara en plats där historia möter framtid och värden skapas för både invånare och besökare.

Mora kommuns mål

- I Mora kommun ska det unika lokala kulturarvet och kulturmiljöer ses som en resurs för god livskvalitet och utveckling.
- Kulturmiljöunderlaget ska tillgängliggöras för allmänheten och kommunens organisation som kunskapskälla och inspiration.
- Kulturmiljöunderlaget ska användas som ett strategiskt verktyg i samhällsplanering, bygglovsprövning och platsutveckling.
- Mora kommun ska utveckla former för att på ett samlat sätt beskriva och levandegöra det lokala kulturarvet som en resurs för skola, bildning och besöksnäring.

6.3 Stärkt kulturutbud och fler evenemang

Ett brett och varierat kulturutbud är viktigt för individens och samhällets välbefinnande och utveckling. Kulturella upplevelser är en grund för identitet och gemenskap, och stimulerar engagemang och kreativitet. Ett rikt kulturliv stärker yttrandefriheten och kan bidra till ett levande demokratiskt samhälle. Alla ska ha möjlighet att engagera sig i och ta del av ett brett kulturutbud och konstnärliga uttryck.

För att möta både dagens och morgondagens utmaningar behöver Mora kommun vara en attraktiv plats att bo och leva i. Ett levande kulturliv med föreställningar, konserter, utställningar, kurser och workshops är en viktig del i att skapa den attraktionskraften. Ett rikt kulturutbud förutsätter verksamma kulturskapare som konstnärer, musiker, skådespelare, kulturföreningar med flera. Kulturlivets roll är central, inte bara för nuvarande och framtida invånare, utan även för att locka besökare, stärka näringslivet, främja inflyttning, bidra till hållbar tillväxt och säkra kompetensförsörjningen.

Även om Mora inte kan erbjuda ett lika stort utbud som i en storstad finns goda möjligheter att erbjuda motsvarande utbud, i mindre skala. För att Mora ska utvecklas som nav och kulturell magnet i regionen behövs ett stärkt arrangörsled, tillgång till funktionella kulturarenor, långsiktig finansiering samt nätverk och mötesplatser.

Arrangörer spelar en nyckelroll för att tillgängliggöra professionell kultur. I större kommuner finns ofta ett väl funderande arrangörsled – från institutioner till privata aktörer och civilsamhället. I mindre kommuner, som Mora, vilar ett större ansvar på ideella krafter, som ofta möter höga förväntningar utan att ha motsvarande resurser. Där är det avgörande att skapa långsiktigt hållbara villkor för kulturskapare och arrangörer genom stöd, samverkan och kompetensutveckling.

Professionell kultur kräver lokaler med rätt kapacitet och tekniska förutsättningar. I dagsläget saknar Mora en renodlad kulturscen, vilket begränsar möjligheten att kontinuerligt erbjuda ett utbud av kvalitativa evenemang. Att utveckla och tillgängliggöra ändamålsenliga kulturarenor skulle stärka kommunens position som kulturellt nav i Ovansiljanregionen, öka möjligheten till återkommande besök av professionella aktörer och stimulera fler föreningar att arrangera kultur.

Mora kommuns mål

- Mora ska utvecklas som kulturellt nav i regionen och vara en attraktiv plats för både kulturskapare och publik.
- Det samlade kulturutbudet i Mora ska präglas av bredd, kvalitet och en mångfald konstnärliga uttryck.
- Mora kommun ska arbeta aktivt för att stärka arrangörsledets möjligheter att bidra till kommunens samlade kulturutbud.
- Mora kommun ska verka för att utveckla ändamålsenliga kulturarenor som möjliggör ett rikt och professionellt kulturutbud.

6.4 Tillgång till natur- och friluftsliv

I Mora kommun är närhet till natur- och friluftsliv en viktig tillgång för rekreation, upplevelser och folkhälsa. Forskning visar att vistelse i naturen främjar vila och återhämtning. Moras natur- och kulturarv bär på tydliga värden ur såväl kulturellt och historiskt som ur folkhälsoperspektiv. Ett attraktivt natur- och kulturlandskap medverkar till bättre hälsa och livskvalitet genom att fler använder det. Mora kommun ser värdet av natur- och friluftsliv och vill öka kunskapen om och tillgängligheten till de olika platser som finns runt om i kommunen.

Utöver naturens skönhet och värde i sig (naturens egenvärde) är det viktigt att lyfta fram Mora kommuns grönstrukturplan och dess intentioner att skapa möjligheter till friluftsliv. Enligt Naturvårdsverkets rapport 7123 (*Uppföljning av målen för friluftslivspolitik, 2023*) ökar utövandet och det bostadsnära friluftslivet dominerar. I rapporten betonas förutsättningar för det vardagsnära friluftslivet som det viktigaste för att bidra till en god hälsa. I både rapporten och i kommunens grönstrukturplan lyfts tre grundläggande förutsättningar som nödvändiga för friluftsliv: tillgång, tillgänglighet och kvalitet. Ett naturområde som ligger nära, är tillgängligt och har hög kvalitet har störst möjligheter att främja friluftsliv i vardagen.

Regeringens naturvårdspolitik lyfter fram natur- och kulturmiljöupplevelser som en viktig del av människors livskvalitet. En av naturvårdens uppgifter är att skapa goda förutsättningar för friluftsliv och rekreation. I regeringens skrivelse 2001/02:173, *En samlad naturvårdspolitik*, redovisas ett antal områden som viktiga i det fortsatta naturvårdsarbetet. Dit hör bland annat en förstärkt dialog med medborgarna, fysisk planering som ett värdefullt verktyg, natur- och kulturturism samt kulturmiljövård.

Sveriges kommuner har en nyckelroll i att bevara och utveckla förutsättningarna för friluftslivet för både invånare och besökare. Förutom naturvårdsarbetet är tillgängliga natur- och kulturområden en grundförutsättning för detta. Naturvårdsverket har formulerat några viktiga principer: att skyddade natur- och kulturområden ska vara tillgängliga för så många som möjligt, att åtgärder bör utformas så att de fungerar för så många som möjligt och att arbetet ska utgå från ett helhetsperspektiv vilket innefattar att ta sig till och från platsen, att ta sig runt på platsen samt information inför och under besöket.

Mora kommun vill betona vikten av kunskapsuppbyggnad och kunskapsspridning genom utbildning, folkbildning och information. Människans behov av natur- och kulturupplevelser, rekreation och att känna närhet till naturen är en del av den sociala dimensionen av hållbar utveckling. I grundskolans läroplan Lgr22 (Skolverket, 2022) i kursplanen för Idrott och hälsa, under rubriken Friluftsliv och utevistelse, betonas bland annat vikten av kunskap om allemansrätten och förmågan att utöva friluftaktiviteter i olika miljöer under olika årstider. För detta krävs tillgång till skolnära natur samt goda möjligheter till friluftsliv och utomhusvistelse.

Mora kommuns mål

- I Mora kommun ska så många som möjligt beredas tillgång till naturen för rekreation och upplevelser.
- Mora kommun ska genom samverkan och dialog skapa ett hållbart och tillgängligt friluftsliv, som placerar kommunen bland de främsta inom området.
- Mora kommun ska ha en förvaltningsöverskridande plan för ett långsiktigt arbete med friluftsförhållanden.

6.5 Utveckling av kommunala anläggningar, arenor och scener

Funktionella anläggningar, arenor och scener utformade för olika typer av utövande är en central del i landets kommuners kultur-, idrotts- och fritidsverksamheter. Sveriges kommuner står för drift och ägande av den övervägande delen av kultur- och idrottsanläggningarna, även om också privata aktörer är involverade i ägande och drift, ofta tillsammans med kommuner och regioner. Fler väl fungerande kultur- och fritidsarenor skapar förutsättningar för fler evenemang och ett bredare utbud av kultur och idrott i Mora, och skulle kunna stärka Moras ställning i regionen.

Mora kommun är och vill fortsätta vara en ledande idrottskommun i Sverige, både när det gäller antal aktiva inom föreningsidrotten och prestationer på elitnivå. Idrottsarenor är viktiga, både för kommersiella och ideella evenemang. Grunden för elitverksamheten är breddidrotten och de många ideella krafterna. För att breddidrotten, och därmed elitidrotten, ska fortsätta utvecklas och utövas på bästa sätt krävs goda förutsättningar i form av funktionella och ändamålsenliga anläggningar.

Ur ett utbildningsperspektiv är ändamålsenliga lokaler och anläggningar viktiga för utvecklingen inom idrott och kultur. För Mora gymnasiums fysiska idrottsmiljö är de anläggningar som kommunen erbjuder avgörande. Utveckling av anläggningarna i Mora är viktigt för att fortsätta nå de höga idrottsliga resultat som kommunens atleter når idag. Utbildning inom de estetiska ämnena kräver ändamålsenliga lokaler, då olika former av kulturutövande som musik, dans, teater och bildkonst har särskilda behov vad gäller akustik, ljus, rymd och utrustning.

Många av kommunens anläggningar är i behov av upprustning och investeringar och en utvecklingsstrategi för idrotts- och fritidsanläggningar tas därför fram i dialog mellan kommunala och övriga aktörer. För Mora kommuns utveckling av idrotts- och fritidsanläggningar ska en strategi antas i kommunfullmäktige. Strategin ska utgöra grund för prioriteringar av investeringar samt fungera som ett verktyg och en vägledning för planering och utveckling av idrotts- och fritidsanläggningar i Mora.

Professionell kultur kräver lokaler med rätt kapacitet och tekniska förutsättningar. I dagsläget saknar Mora en renodlad kulturscen, vilket begränsar möjligheten att kontinuerligt erbjuda ett utbud av kvalitativa evenemang. Att utveckla och tillgängliggöra ändamålsenliga kulturscener skulle stärka kommunens position som kulturellt nav i regionen, öka möjligheten till återkommande besök av professionella aktörer och stimulera fler föreningar att arrangera kultur.

Vid tillskapandet av nya anläggningar, arenor och scener ska möjligheterna till en bred användning prioriteras. Ju bredare användningsområden inom till exempel olika idrotter, para-idrotter, evenemang och upplevelser en anläggning har, desto bättre blir kommunens förutsättningar att investera och fortsätta utvecklas som ledande idrottskommun och vara ett nav i Ovansiljanregionen. En sådan utveckling kräver också gemensamma satsningar av fler aktörer, föreningsliv liksom näringsliv.

Mora kommuns mål

- Mora kommun ska verka för att utveckla ändamålsenliga kulturarenor som möjliggör ett rikt och professionellt kulturliv och stärker Moras ställning i regionen.
- Mora kommun är och vill fortsatt vara en ledande idrottskommun med väl fungerande och ändamålsenliga anläggningar.
- Mora kommun ska prioritera möjligheter till bred och inkluderande användning vid tillskapande av nya och utveckling av befintliga anläggningar, arenor och scener.